

Prof. Dr. Korkut Boratav ile
Emperyalizm, Üçüncü Dünya ve Emperyalizmin Güncel Krizine Bakış

Perspectives on Imperialism, Third World, and the Contemporary Crisis of Imperialism with
Prof. Dr. Korkut Boratav

Ali Murat Özdemir, Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuk Ana Bilim
Dalı Ankara/Türkiye. ORCID: 0000-0001-8073-2081, alimurat_ozdemir@yahoo.com

Göksu Uğurlu, Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler
Bölümü Ankara/Türkiye. ORCID: 0000-0001-5260-5966, goksuugurlu@gmail.com

Öz

Prof. Dr. Korkut Boratav ile emperyalizmin klasik döneminin nasıl betimleneceğine; Üçüncü Dünya ülkelerinin bu emperyalizm karşısındaki konumlarına ve yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra nasıl bir dönüşüm talebiyle dünya sahnesine çıktıklarına; emperyalizmin dönüşümü ile bu dönüşümün güncel uzantıları ve emperyalizmin krizine dair bir söyleşi gerçekleştirildi. Sayın Boratav emperyalizmin nasıl anlaşılması gerektiğini olgusal düzlemde açıklarken aynı zamanda merkez kapitalist ülkelerin odakta yer aldığı Batı Kapitalizmi karşısında eski sömürge ve/veya “bağımlı” konumdaki ülkelerin uluslararası ticaretteki rolüne, bu rolden çıkış için özellikle Birleşmiş Milletler nezdinde gerçekleştirdikleri “Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen” arayışlarına ve 77’ler grubunun girişimlerine kendi deneyimleri ışığında değindi. Kapitalizmin neoliberal dönem ile birlikte geçirdiği dönüşüm ve emperyalizmin büründüğü biçim ve mevcut krizini Batı Kapitalizmi’nin açmazları üzerinden değerlendiren Sayın Boratav, BRICS’in uluslararası işbölümündeki konumunu ve yeni bloklaşma ihtimallerinin ciddiye alınması gerektiğini vurguladı.

Anahtar sözcükler: Emperyalizm, Batı Kapitalizmi, Uluslararası İşbölümü, BRICS, Finansallaşma

ABSTRACT

The interview conducted with Prof. Dr. Korkut Boratav has covered the issues on how to describe the classical period of imperialism, the position of the Third World countries in the context of this imperialism and what kind of transformation they demanded after the second half of the twentieth century, the transformation of imperialism with its current extensions and the crisis of imperialism. While explaining how imperialism should be understood on a factual level, Prof. Boratav also touched upon the role of former colonial and/or “dependent” countries in international trade vis-à-vis Western Capitalism, in which the central capitalist countries are at the center, the search for a “New International Economic Order”, especially at the United Nations, and the initiatives of the Group of 77 in the light of his own experiences. Prof. Boratav evaluated the transformation of capitalism with the neoliberal era and the form that imperialism has taken and its current crisis through the dilemmas of Western Capitalism, and emphasized the position of BRICS in the international division of labor and the need to take the possibilities of new blocs seriously.

Keywords: Imperialism, Western Capitalism, International Division of Labor, BRICS, Financialization

Hocam şöyle sorarak başlayalım: Emperyalizm nasıl tanımlanabilir? Klasik dönemin emperyalizmi ile 1945 sonrasının emperyalizmi arasında fark görüyor musunuz, görüyorsanız bunu nasıl tanımlarsınız?

Klasik emperyalizm... Bir kere sorunun çapraşık bir boyutu var. Klasik emperyalizm kuramını mı kastediyoruz, olgularını mı? Ben o zaman olgulardan başlayayım:

Emperyalizmin 20'nci yüzyıl başındaki ortamını en iyi analiz eden değil, betimleyen çalışmanın Lenin'in çalışması olduğunu düşünüyorum. Bu çalışmada Hobson'dan [John Atkinson Hobson] ödünç alınarak kullanılan bilgi malzemesinin eskiliği tartışılabilir. Çağdaş olguların tespitinde kullandığı nicel malzemenin de geçersiz olduğu tespit edilebilir, eleştirilebilir. Ama ana perspektif açısından konuşacağım. Bu çalışma kapitalizmin bünyesindeki değişiklikleri doğru tespit etmiş ve sonraki gelişmelerin de bütün ipuçlarını içermiştir.

Bir kere 20. yüzyılın devletler ortamında kapitalizmin dönüşmesinin çatışmacı bir aşamada olmasının etkileri de var bu çalışmada. Kapitalist sistemin ilk büyük savaşının rakip kapitalist ülkelerin emperyalizm gündemi nedeniyle gerçekleştiğini tespit ediyor doğru olarak. Emperyalizm gündemi, dışarıya taşan kapitalizmin devletler-arası çatışmacı bir rekabete dönüşmüş olmasıdır. Çatışmacı bir rekabet vurgulaması Kautsky'nin ultra emperyalizm teorisindeki "barışmacı bir emperyalist sistem" teorisine çatışıyor. Bu tespit 20'nci yüzyıl başı için de geçerlidir.

Öte yandan bugün için çatışmacı emperyalizmin 21'inci yüzyılda aşılmış olduğunu söyleyebiliriz. Emperyalizm saldırganlaşmıştır; ama uzlaşarak... Onun için Lenin'in teorisinin günümüze otomatik olarak taşınması mümkün değil. Ama bugün için de geçerli olan özelliklerin hepsi var: En başta kapitalizmin erken aşamalarında dışarıya taşmasının, yani sömürgecilik biçiminin ipuçlarının tespiti de var orada. Das Kapital'in birinci cildinin son bölümünün başlığı, "Çağdaş Sömürgeciliğin Eleştirisi"dir. Orada kapitalizmin dışarıya yayılmasının sömürgecilik biçimindeki ilk ipuçları var. Lenin'in çalışmasında da bu tespit geliştiriliyor.

Rosa Luxemburg'un Lenin zamanında vurguladığı, kapitalizmin dışa yayılmasının, yayılan ülkelerdeki sonuçlarının ipuçları da Lenin'in kitabında yer alıyor. Marx, Hindistan'ı incelerken Britanya kaynaklı kapitalizmin "inşa ederken parçalayıcı özelliklerini" tespit eder. Bu dönüşümün incelikli analizi daha çok Rosa Luxemburg'la başlıyor. Lenin'de de yer alıyor. Günümüze bağımlılık ilişkileri biçiminde de taşındı. Marksizm'in, Lenin'in katkılarıyla gelişen temel gücü, insanlığın bilgi haznesini kullanarak kuramı geliştirmektir.

Lenin, kapitalizmin dışa taşması dışında, emperyalizmin kapitalizmin bünyesel yol açtığı gelişmesinde meydana gelen bazı olgularla da ilişkili olduğunu tespit ediyor. Bu değişiklikler tekelleşme ve finans kapitaldir. Finans kapitalin dışa taşma eğilimi ile bağlantısı anlamlıdır.

Kapitalizmin ilk dışa taşma biçimi ticaret yoluyla olmuştur. Ticaretin dış ticaret yoluyla dünya çapında gerçekleşmesi, Lenin'de de var. Özellikle İkinci Enternasyonal'in metinlerinde de vurgulanıyor. Dışarıya taşmanın birinci sonucu dünya sisteminde ilk uluslararası işbölümüdür; buna bağlı ilk uluslararası kutuplaşmadır. İkinci Enternasyonal metinlerinden Türkiye'ye yansıyan bir metin var: Birinci Sanayi Planı'nın herhalde Lenin döneminin Marksizm'inden esinlenen Kadrocular tarafından yazılmış olan önsözünde şu tespit yer alıyor: "Dünya çapında ticaretin yol açtığı ilk büyük işbölümü sanayide uzmanlaşan ve ihraç eden ülkeler ile mamul olmayan ziraî ürünlerde uzmanlaşan ülkeler arasında gerçekleşmiştir. Bu uzmanlaşma aynı zamanda ilk kutuplaşmadır. Ve Türkiye de ikinci, ziraatçı/ham maddeci gruptadır. Bu kutuplaşmanın mahkumiyetinden de kurtulmak için hızla sanayileşmeye başlamalıdır."

Birinci büyük uluslararası işbölümü bugünkü iktisat diliyle; dış ticaret hadlerinin, yani uluslararası ticaretteki fiyat ilişkilerinde ithal ürünlerinin ucuzlaması ile gerçekleşir. Türk halkı da 19. Yüzyılda bu

dönüşümün ipucunu tespit etmiş ve şöyle bir özdeyiş yaratmıştır: “Asılacaksın İngiliz sicimiyle asıl!” Niyeye? Çünkü Sanayi Devrimi, İngiliz sicimini ucuzlatmıştır. 1839 antlaşmalarıyla, Osmanlı’ya empoze edilen serbest ticaret koşullarıyla ulusal iplik ve sicim üreticileri tezgâhlarını kapatmış; tüketiciler ucuz İngiliz sicimini tercih etmiştir. Üreticiler iflas ediyor ama “ucuza intihar etmek isteyen tüketicinin refahı” artıyor.

Lenin’de “çatışmacı emperyalizm” anlayışının ilk boyutu, sanayileşmiş kapitalizmin dış pazarları ticaret yoluyla paylaşma savaşıdır. İkinci boyutu ise finans kapitalin yürüttüğü sermaye ihracında kredilerin, yatırım yapılacak ülkelerin, madenlerin, limanların paylaşılma savaşıdır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra “çatışmacı emperyalizm” son buldu, anlaşıldı. Yani metropol bir büyük blok oluşturdu. Amerika’nın egemenliğini, egemenlik şeklinde olmasa da liderliğini kabul etmek şartıyla anlaşıldı. Ebedi ve ezeli değil, iç çatışma potansiyelini daima bünyesinde taşıyan bir anlaşmadır bu.

Zaten çok açık bir örnek, Ukrayna savaşında Amerika’nın Batı Avrupa’yı, özellikle Almanya’yı düşürdüğü durumdur. Yani Rusya’nın boru hatlarından ithalatı yasaklayarak Almanya’yı perişan etti. Ucuz enerjiden en çok yararlanan Batı Avrupa ülkesi Almanya’dır. Çünkü ihracata en çok bağımlı olan ve ucuz enerjiye de en çok muhtaç olan ülke odur. Enerji ithalatını ABD’nin daha pahalı likit gazına kaydıracağı için...

Evet.

Almanya’daki muhalefetin de örgüt düzeyinde en kalabalık temsilcisi AfD, Almanya için alternatif denenen faşist parti. Ama Sol Parti’nin bölünmesiyle oluşan Sahra Wagenknecht’in kurduğu solcu parti de AfD ile beraber Ukrayna Savaşı’na körü körüne desteğe karşı çıkmaktadır. İşte günümüzdeki farklılaşmaya da bir örnek... Uzlaşmacı özelliğini ABD hegemonyasına teslim olmak şartıyla sürdürüyor kolektif emperyalizm...

Bugün emperyalizmin işleyişinde kurumsal bir yapı var, finansallaşma ile birlikte dönüşen. Bir de bunun krizi var sanki. Daha doğrusu, özellikle şu anda 2008’den sonraki kriz acaba kendisini yeniliyor mu? Bu kurumsal düzenek nasıl bozuluyor? Bu konuda fikirlerinizi alabilir miyiz?

İki büyük dönüşüm olduğunu söyleyebiliriz: Birincisi aslında demin başlattığımız argümanın uzantısı. Yani kolektif emperyalizmin içsel gerilimleri. Amerikan liderliğinin yarattığı problemlerden biri var: 2000’li yılların başında Neo-Con grubu, “Yirmi birinci yüzyıl Amerikan yüzyılı olacaktır!” iddiasını, Project of the New American Century’yi ileri sürdü. Özellikle ikiz kuleler saldırısı sonunda da “Amerika liderliği korunmalıdır” iddiası, gerekirse şiddet kullanarak Orta Doğu’da uygulanmaya başladı. Halen uygulanmaktadır.

Küçük istisnalar dışında emperyalist ülkeler teslim oldu. İngilizler tam teslim oldu. Kısmen NATO sürükledi. Afganistan operasyonunu zaten NATO üstlendi. İngiltere tam katıldı. Ama Fransa da büyük ölçüde katıldı. Örneğin Libya’da Kaddafi’nin, linç edilerek öldürülmesine katkı yapan birlikler NATO birlikleridir. Kaddafi, Fransız veya İngiliz uçakları tarafından tespit edilmiş, öldürülmesinin videosu da çekilmiş; Obama’nın Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da canlı olarak seyretmiştir. Üstelik Jül Sezar gibi, “Geldim, gördüm, yendim!” diye konuşarak... Emperyalizmin dönüşümü, içsel uzlaşma arayışlarını sürdürürken ideolojik rakiplerini içeren tüm dünya coğrafyasına dönük şiddet ve çatışmacılık içermektedir.

Bunun kökeninde de kapitalizmin altın çağının son bulması yatıyor. Kolektif emperyalizmin ideal işleyiş dönemi, kapitalizmin altın çağıdır. O çağ, iki dönüşüm sonunda tükendi. Birincisi, kapitalizmin bünyesinde olan bir değişim. Altın çağ, Keynes doktrininin, Batı Kapitalizmi’ne egemen olma dönemidir. Keynes’i soldan yorumlayan bir görüş otuz küsur yıl boyunca hâkim oldu. Niyeye? İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminde, savaşın kıyımının en büyük kurbanı olan işçi sınıfının gözetilmesi bir zorunluluk olarak algılandı... Çünkü er olarak savaştılar; kurban verdiler. Savaş sonunda sosyalizm, alternatif sistem olarak yayıldığı için algılandı ki işçi sınıfı eski dünyayı kabul edemeyecektir. Keynes’i soldan yorumlayan, kapitalist dünya

sistemindeki ilk lider Roosevelt'tir. Keynes şu tespiti yaptı: Kapitalizm işsizlik yaratabilir. Dolayısıyla işsizliği önleyecek araçlarımız da vardır; bunları kullanabiliriz ve kullanmalıyız.

1945 sonrasında Batı Kapitalizmi Keynes'i benimsedi. Refah Devleti reçetelerini Beveridge Planı İngiltere'de, daha önce Roosevelt Amerika'da fiilen uyguladı. Tam istihdam, kapitalizmin temel hedeflerinden biri haline geldi. 1945 ile 80' arasında yani 35 yıllık bir dönemde Batı Kapitalizmi altın çağı kendi işçi sınıflarına sağladı. Ne var ki, Kapitalistlerin tam istihdama sürekli olarak razı olamayacağını Marksist kanattan gelen bir sol Keynesçi olan Michal Kalecki daha baştan, 1944'te öngörmüştü. Öngörü otuz yıl sonra gerçekleşti. Tam istihdamın savaş yıllarını izleyerek de devam etmesi işçi sınıflarının pazarlık gücünü artırdı. Kapitalizmin sınırını zorlayan talepler gündeme geldi. Mesela İskandinav'da işçilerin işletmelere ortaklığı creeping socialism diye yorumlanacak uygulamalara dönüştü. Verim artışları sonun da altı saatlik iş günü veya haftada dört günlük çalışma gündeme geldi.

1960'lı yılların sonunda öğrencilerden gelen, hızlı yaygınlaşan sistem karşıtı hareketler canlandı. Sol kanattan Wallerstein, 1968 Batı toplumlarındaki ortamı devrim olarak tanımlıyor. Amerika'da da yaygınlaştı. Vietnam'da Amerika'nın yenilgisine yol açan etkenlerden biri de Amerikan gençliğinden başlayarak tüm halkına yayılan savaş karşıtı direnmelerdir. Zorunlu, kurayla askerlik yaygınlaştı. Kurası çıkan çok sayıda genç reddetti, asker kaçağı oldu. Kanada'ya kaçtılar, ülke içinde kaçak dolaştılar.

Batı sermaye bloku, bir anlamda kolektif kapitalizm, Altın Çağ'ın kesinlikle son bulması gereğini algıladı. İşçi sınıfı hizaya getirilmelidir. İngiltere'de Thatcher madenciler grevini ödünsüz biçimde ezdi. Amerika'da daha küçük boyutlu bir grev sembolik önem kazandı. Profesyonel Hava Kontrolörleri Sendikası grevi [1981] karşısında işçi sınıfına yönelik "teslim olmayacağız" bayrağını başkan Reagan sahiplendi.

"There is no alternative!"

"There is no alternative", yani TİNA sloganı işçi sınıflarına "hizaya gelin..." uyarısıdır. Fakat başka muhatap da var, onu söyleyeyim. "Dünyanın Lanetlileri", yani Üçüncü Dünya da bu dönemde örgütlenmeye başlamıştı. Bandung Konferansı ile, 1955'te ortaya çıkan Bağılantısızlar Topluluğu uluslararası siyasette Amerikan Emperyalizmi'nin bir karşı dengesini oluşturucu fonksiyonları üstlendi ve uygulamaya başladı. Bunun içinde tabii en azından o dönemin Sosyalist dönüşümlerinin iki temsilcisi katıldı. Yugoslavya'dan Tito, Çin Halk Cumhuriyeti'nden Çin Komünist Partisi'nin hükümet başkanı Zhou Enlai... Daha da ilginç, tam o dönemde, 70'li yılların ortasında bir noktada petrol üreticisi ülkeler, Suudi Arabistan'dan gelen bir hamleyi yapıverdiler. Fiyatları yükselttiler. Üç misli kadar, petrol fiyatlarını yükselttiler. Bağılantısızlar Bloğu'nun Birleşmiş Milletler bünyesindeki bir uzantısı, 77'ler Grubu'dur. Bu grup, Birleşmiş Milletler'i kullanarak "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen" diye "New International Economic Order" başlığı altında bir gündemi pazarlık süreci haline dönüştürmeye muvaffak oldu. Tarımsal, ham madde ticaretinde uzmanlaşmış ülkeler, "OPEC'in petrol fiyatlarında başardığı zammı pamuk, kauçuk, kahve, çay, çinko, üreticileri birer kartel oluşturarak neden tekrarlamayalım?" diye sorgulamaya başladılar.

Bu gündem uluslararası ekonomik düzenin bağımlılık, eşitsizlik yaratan çeşitli alanlarına taşındı; uluslararası para sistemi dahi dahil olmak üzere çok çeşitli alanlarda Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen başlığı altında bir dizi müzakere BM içinde başlatıldı. Üçüncü Dünya'yı 77'ler Grubu temsil etti.

Hatta bir "Borçlular Konsorsiyumu"...

Fikir olarak "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen" şunu söylüyordu: "Uluslararası düzende, dış ticaret alanı ile başlayan ekonomik bağımlılığın, ilave unsurlarını da algıyoruz ve görüşmek istiyoruz". Ufak tefek kazanımlar sağlanmaya başladı. Batı Bloğu direnmiyor. Ben Gündüz Ökçün'ün Dışişleri Bakanlığı sırasında bu konudaki bazı uluslararası müzakerelere Türkiye heyetiyle katıldım. 1970'li yılların sonunda UNCTAD'ın Filipinler'de yapılan genel kuruluna Türkiye heyeti içinde gittim. O sırada uluslararası

bloklamada Türkiye, Batı Bloğu'nun içinde yer alıyor. Bloğumuzun adı "B" idi. 77'ler Grubu, Bağlantısızlar Bloğu'nun ekonomik kanadını temsil ediyor. Sovyet Bloğu, "D" diye ayrı bir grupta. Çin de 77'ler Grubu ile beraber çalışıyor. O sırada Gündüz Ökçün Dışişleri'nin parlak ve aydınlık diplomatlarından bir ekip kurmuştu. Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen tartışmalarında Türkiye B bloğunda yer alıyor. Ama nesnel çıkarlarımız 77'ler Grubu ile çakışıyor. Türkiye olarak 77'ler Grubu'na girmeye teşebbüs ettik. Ama bağlantısızlar içinde yer almadığımız için özel bir formül kullanmayı denedik. Üçüncü Dünya'yı oluşturan uluslararası antlaşmalardan birine üye olanlar da 77'ler Grubu'na girebiliyordu. Irak, İran ve Türkiye arasındaki bir ekonomik işbirliği antlaşması vesilesiyle katılmayı denedik. Sonuç alamadık.

Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen müzakereleri Batı'da şu eğilimi yarattı: "Bu 77'ler Grubu'na da bir ders vermek lazım. İşçi sınıflarımıza karşı neoliberal politikaları resmi programımız haline getirdik, ekonomik programımız haline getirdik. Uluslararası ilişkilerde de aynı kararlılığı uygulamamız lazım. Bunlara da sopayı göstermek lazım."

Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen müzakerelerini dondurdular. Sistematik bir karşı saldırıyı Afrika'dan başlattılar. Dünya Bankası ve IMF'nin habis rolleri sahneye çıktı ve her ekonomik kriz IMF gözetimi altında uluslararası neoliberal modelin gelişmekte olan ülkelere uygulanma reçetesini oluşturdu. Adım adım... Bu reçetenin unsurlarını biliyorsunuz: Ticarete serbesti, hammadde ticaretinde korumacılığın iptali. Afrika'yı perişan eden tarımsal politikalar. İngilizler için çay, İtalyanlar için de kahve. Bir damla çayı İngiltere, kahveyi İtalya üretebiliyor mu? Üçüncü Dünya'ya "buğdaya, mısıra, pirince destekleme politikalarına son verin; kahvede kauçukta ticari üretime geçin." telkiniyle Afrika'nın hammadde ticaretindeki kontrol ve teşviklerini yıktılar. Sonuç? Afrika'da açlık ve işsizlik. Latin Amerika'da "kayıp on yıl". 1980 sonrasında Borç Krizi, neoliberal modele zincirleme darbelerle geçiş. Arjantin ile Brezilya örnektir, Türkiye de üçüncü örnektir. Türkiye eşzamanlıdır, yani başlangıçtır. Tabii, ilk deneyim, laboratuvar deneyi olarak Şili'de uygulandı, 1973'te.

Hatta Nihat Erim ile bizde...

Ama onu beceremedi, Attila Karaosmanoğlu geldi, kafasını karıştırdı Erim'in. Fakat sene 1980'in TİNA dönemi değil; 1971, yani Altın Çağ dönemi. Türkiye'ye planlamayı getiren sol ekipti. Sadun Aren'in öğrencileri. Atilla Karaosmanoğlu, Necat Erder gibi isimler... Nihat Erim, Karaosmanoğlu'nun koluna girerek bir televizyon programında reformcu başbakan olarak imaj verdi. Reformların başında da toprak reformu var mesela. Kağıt üzerinde sol bir iktisat politikası oluşturmaya çalıştılar. Fakat Erim, iki yıl sonra Balyoz Hareketi'ni başlattı; 12 Mart'ı şiddete, solu tasfiye harekâtına dönüştürdü.

Altın Çağ'ın bitiminde Üçüncü Dünya'da da kalkınmacı, planlamacı eğilimlerin "hizaya getirilmesi" gündeme getirildi. Bretton Woods kurumlarının bünyesindeki IMF ve Dünya Bankası'nda neoliberal politikalar kurgulanmaya başladı. İlk deneyi, biraz önce söyledim, Şili'de yaptılar. Dünya Bankası'ndan gelen uzmanlardan ziyade, Friedman'ın öğrencileri geldi. Chicago Boys denen takım. Tabii, Dünya Bankası'nın teorik bulgularından destek aldılar.

Bretton Woods kurumları oluşturulduğu zaman, Keynes'in de müdahaleleri nedeniyle Amerika'nın talepleri frenlenmişti. Örneğin uluslararası sermaye hareketleri, IMF'nin ana sözleşmesine göre denetlenebilmektedir. Serbestleştirilmesi 80'den sonra getirilen ana sözleşmeyi aslında ihlal eden ilave bir neoliberal katkıdır. Nasıl? Uluslararası sermaye hareketleri sadece dış borçlanmayı kolaylaştırmıyor, aynı zamanda Üçüncü Dünya'nın finansal kağıtlarını, hisse senetlerini ve tahvillerini bir yatırım aracı olarak metropol sermayesine açıyor. Sonuçta tüm Üçüncü Dünya spekülasyon finans kapitalin serbestçe at oynattığı bir Casino'ya dönüşecek; ani giriş-çıkışlar yapan metropol sermayesinin bu deneyimleri gibi...

Afrika, tarımsal çöküntüye ilaveten genç sanayileşmesi tamamen tıkanıp kurudu. Çünkü korumacı sanayi duvarları indirildi, borçlu her ülkeye IMF heyeti geldi. Meşhur bir IMF fıkrası vardır: IMF uzmanı

Bangladeş'te görevlendirilmiş. Fakat bileti yanlış alıyor; Dakka'ya değil, Dakar'a... Dakar da Senegal'in başkenti. Gidiyor, yanlışlığı fark edince "fark etmez" diyor. Merkez Bankası başkanıyla randevu alıyor. Zaten Senegal de batmış durumda. "Bana istatistikleri getirin" diyor, getiriliyor. Kullanacağı matematiksel model standart, sadece sayısal değişkenleri yerleştirmesi lazım. İstatistiklerdeki değişkenleri modele yerleştiriyor. Washington'daki IMF merkezine yolluyor. Modelin çözümü yapıyor; politika değişkenleri sonuç olarak geliyor. Bunları direktif olarak hükümet yetkililerine veriyor; görevi son buluyor, Washington'a dönüyor. Bu da IMF'nin gerçekçi bir iç fikrindedir.

Peki hocam, günümüzde kolektif emperyalizmin geldiği noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz? Emperyalizmin bir krizinden bahsedebilir miyiz?

Öncelikle iki tane önemli yenilik geldi, soruyu oraya bağlayalım.

Birincisi nedir? Dedik ki, "Amerikan yüzyılı başlıyor, Amerika dünyanın lideri olmayı sürdürecektir. Gerekirse şiddet kullanarak." 2000 sonrasının bütün Orta Doğu ve Batı Asya operasyonları bu stratejinin ürünüdür. Afganistan işgali ile başlayan kıyım, Irak'ta kitle imha silahları uydurmasıyla bütünleşen diğer rejim değiştirme operasyonları ile sürdürüldü. Irak Savaşı'nı yöneten ABD Genel Kurmay Başkanı Powell, düzmece "kitle imha silahları" iddiasını BM Genel Kurulu'nda savunmuş; daha sonra da bu sahtekârlığı "hayatımın en büyük günahıdır" diye itiraf etmiştir. Irak'a uygulanan operasyonun sonuç olarak yarattığı kayıp bir milyonu aşkın ölümdür. Bunu Lancet'te yayımlanan bir makale hesapladı. Rejim değiştirme savaşlarının Libya'da, Suriye'deki ayrıntılarına, sonuçlarına girmeyelim; değinmekle yetinelim.

Şu anda İsrail tarafından uygulanan benzer bir operasyonun Gazze şeridindeki sonucu resmen 40.000, fakat (yine Lancet'te yayımlanan bir tahmine göre) yarattığı sonuç itibarıyla 186 bin ölümdür. 2,2 milyonluk bir nüfusun 186 bininin ölümüne sebep olan bir operasyon Lübnan'a da sıçramıştır ve halen de sürmektedir. Sonuç mağdur ülkelerde ölçsüz bir vahşettir.

İkinci yenilik, saldırganlaşan emperyalizm ile Güney'deki neoliberal politikaların sonuçlarının Batı ekonomilerine kitlesel göçlerle yansımından kaynaklandı. Emperyalist saldırıların mağdur ülkelerde yol açtığı çöküntüler, Türkiye'den, bazıları İran'dan başlayarak Batı'ya kayan kitlesel göçleri üretti. Milyonlarca Arap, Afgan göçmen Avrupa iş gücü piyasalarına yığıldı. Bunlara, Siyah Afrika'nın neoliberal politikalar sonunda sanayi bakımından çökertilmesini, kent işsizliğinin tırmanmasını, tarımda küçük üreticiliğin tasfiyesini, mülksüzleştirme operasyonlarının yaygınlaşmasını ekleyin. Siyah Afrika'dan İtalya üzerinden kuzeye akan ikinci bir göç dalgası ile karşılaşacaksınız.

Benzer bir dalga Amerika Kıtası'nda da işledi. Neoliberalizmin 1980 sonrasında yarattığı "on kayıp yıl" sonunda Latin Amerika'nın yaşadığı toplumsal çöküntüler ABD'ye benzersiz göçmen akımlarını tetikledi. Şu anda Kolombiya'dan Panama'ya geçerek ormanların içinden yaya olarak Meksika'ya ulaşan yüz binlerce insan ülkenin kuzey sınırındaki Rio Grande nehrinden ne pahasına olursa ABD'ye sızmaya çalışıyor. Bir kısmı ormanlarda telef oluyor; bir kısmı Meksika'daki geçici kamplarda barınıyor; bazıları Teksas'ta yakalanıp kamplara konuyor. Bir kısmı da geçebiliyor. Geçtikten sonrası, "Allah kerim."

Batı'daki toplumsal, ekonomik sonuçlara odaklanalım. Neoliberal model birkaç kanaldan Batı işgücü piyasalarını sıkıştırdı. Sanayi sermayesi ucuz emek maliyeti arayarak Asya'ya, Çin'e, Meksika'ya taşındı; ABD'deki fabrikalar kapandı. Refah Devleti uygulamalarına son verildi, işsizlik oranları bu nedenle tırmandı; ücret payları geriledi. Öte yandan da yerel işçi sınıfının rekabet gücü göçmenlerin katılımı sonunda daha da baskı altına girdi.

Amerika'da "Rust Belt" diye anılan "kapanan fabrikalar bölgesi"nde mavi yakalı işçilerin ve benzerlerinin sıkıntılarını Trump sahiplendi. Göçmen ve Çin düşmanlığı ile ırkçılığı besledi. İki kere iktidara onlar tarafından getirildi. Benzer sıkıntılar, Avrupa'da da Meloni'yi, Almanya'da AfD'yi yarattı. Fransa'da da

faşist Le Pen'i... İngiltere Brexit'e benzer tepkilerle sürüklendi. O ülkede geleneksel İşçi Partisi'nin sol birikimini ayakta tutmaya çalışan, Corbyn'in hareketiydi. İşçi Partisi'ni Altın Çağ kazanımlarına döndürmeye çalışan programı kabul ettirmek üzereydi; düzmece anti-semitizm suçlamaları sonunda tasfiyeye uğradı.

Faşizmi besleyen ana etken, neoliberal sosyal çöküntülerin ve saldırganlaşan emperyalizmin Kuzey ve Güney coğrafyasında halk sınıfları üzerindeki tahripkâr baskısıdır.

Peki hocam, sonra ne olacak? Şimdi Avrupa ve Amerika yurt dışına çıkan sermayeyi geri getirip eskiden olduğu gibi Alsas-Loren'de ya da Silikon Vadisi'nde yeniden üretime mi geçecek? Yani dışarı kaçan sermaye geri gelecek ve burada bir üretime mi yol açacak? Yoksa geri de gelemeyecek, orada da kalamayacak; acayip şeyler mi olacak? Ciddi bir sıkıntısı var kolektif emperyalist bloğun. Eskiden yurt dışından fikri mülkiyet hakları, emperyalist rantlar, vesaire usullerle kendisine akan miktar eskisi gibi akıyor. Üstüne üstlük uluslararası iş bölümünde bir değişiklik var. Çin ortaya çıkmış, Ruslar savaşı kazanıyorlar, Ukrayna'daki. Batı sürekli savaş kaybediyor. Bu koşulda biz neyi bekleyebiliriz? Yani kolektif emperyalist blok kendi içinde çözülecek midir? Yoksa büyük savaşlarla mı belli olacak bu işin gidişi? Ne düşünüyorsunuz?

Çok kutuplu (belki de sadece "Güney/Batı" kutuplu) bir dünyanın oluşma çabalarını ciddiye almamız gerek. BRICS beş üyeden oluşuyordu. Geçen yıl üye sayısı 10'a çıktı. 2024 Kazan toplantısında açıklandı ki ortak ülke olarak kabul edilen 13 ülkeden biri Türkiye'dir. 2023'te katılan ülkeler arasında İran, Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri var.

Çok önemli buluyorum...

Öyle bir blok ki bu, sadece dünya üretimindeki önemi değil aynı zamanda dünya ticaretinin en büyük bölümünü oluşturuyor. Katılanlara bakın. Çin, dünya sanayi üretim ve ihracatının da birinci ülkesi. Yani uluslararası iş bölümünde dünya fabrikası olmuş durumda. Tedarik zincirlerinin önemli bir geçiş halkası ve birçok bakımdan da başlangıç karargâhı. Öyle bir konumda ki teşvik ve suni alternatiflerle, sübvansiyonlarla değil sadece üretim maliyeti ve teknoloji bakımından birinci sırada; elektrikli cihazlar, elektrikli taşıtlar üretiminde ve parçalarının üretiminde... Bu üstünlüğünü Amerika suçlamayla önlemeye çalışıyor: Üretim fazlası, yatırım fazlası yapmışsın. Bütün sübvansiyonları tasfiye ederek yine %100 gümrük getiriyorsun, önleyemiyorsun rekabet gücünü. Yani %100 gümrüğe rağmen bazı Batı otomobillerinden daha ucuza piyasaya girebiliyor hâlâ.

Diğer katılımlardan biri de Rusya. Enerji ticaretindeki stratejik ve önemli konumu, aynı zamanda bazı üretim kollarında -mesela suni gübre ve temel ara mallarda- en önemli üretim kanallarından biri. Metal üretiminde, Savaş üretiminde Batı, Rusya'yla yarışamadı. Ağır sanayideki üstünlüğü ortada. Bir de iki büyük petrol üreticisi daha katıldı BRICS'e. Şu anda BRICS alternatif bir kutuplaşmanın yeni bloku ve Amerikan parasının dünya parası olmasını önleyebilecek bir çalışma içinde. Başarılıp başaramayacağı şüpheli. Çünkü Amerikan parasının üstünlüğü sermaye hareketlerinin bir numaralı aracı olmasından kaynaklanıyor. BRICS ise ticaretten alıyor üstünlüğünü. Yani ticarete dayanan bir para sisteminin birinci adayı olmaya onlar yatkın. Şu anda yaptıkları yenilik çok ölçülü. Şu anda bu blok ticaretinin önemli bir bölümünü ulusal paralarla yapmaya başladı.

Şunu söyleyeyim: Batı kapitalizmi artık bir sistemik kriz içindedir. Yani kapitalizmin krizinden ziyade emperyalizmin krizi. Bunun kapitalizmin krizine dönüşüp dönüşmeyeceği ayrı bir mesele. Bu krizin eşğine 2008-2009 yılında geldi. O krizi ek bir finansallaşma ile atlattılar. Ama o kriz aynı zamanda yeni bir radikalleşmeyi de doğurdu. Wall Street'i işgal çalkantısına yol açtı. Wall Street işgali resmen Amerikan emekçilerinin, işçi sınıfının ve genç kuşaklarının neoliberalizmin soyguncu boyutlarını algıladığı bir tepkidir. Çünkü krizi yaratan, neoliberal modelin Amerika'daki gaddar uygulamalarıdır. O kriz borç batağına saplanmış emekçi sınıfların konutlarına alacaklı bankalar tarafından el konulmasına da yol açtığı için ciddi

bir sosyal çalkantıya yol açmıştı. Wall Street'i işgal eylemlerine de hatta büyük ihtimalle Obama'nın seçilmesine de katkı yaptı.

Büyük bir hata olarak...

Daha sonra ABD emperyalizmin saldırganlığını tırmandıracak olan Obama'yı yeni bir ses ve imge olarak gördüler. Şimdi aynı dönüşümün yeni bir boyutu içindeyiz. Şu anda Amerika'da büyük kalabalıklar iki savaşa karşı tepkiler yaratıyor: Biri Amerika'nın Orta Doğu savaşlarının son uzantısı olan ve İsrail'in Amerikan silahlarıyla yürüttüğü Gazze operasyonu. Öbürü de Ukrayna'da Amerika'nın desteklediği savaş. Ki üçüncü bir dünya savaşına dönüşme olasılığı var şu anda. Ukrayna'ya verilmekte olan bazı silahların uzun menzilli kullanılması halinde... Bu tespitleri, olasılıkları ifade ederek söyleşiye son vermek biraz üzücü ama...

Hocam, sorularımızı cevaplayarak değerli görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ederiz. Saygılarımızı sunuyoruz.